

Skrytá transformace cílů vzdělávání

Součková Monika

Abstrakt: Příspěvek se zabývá procesem transformace cílů a obsahů vzdělávání na technických fakultách univerzit v České republice, který je důsledkem transformace terciárního vzdělávání vyvolané nárůstem počtu vysokoškolských studentů. V úvodu představuje teoretická východiska, ze kterých vychází při popisu transformace. Přináší i praktické příklady z prostředí Fakulty informačních technologií ČVUT v Praze. Na závěr se zaměřuje na potřebu nově stanovit cíle a obsahy terciárního vzdělávání.

Klíčová slova: cíle terciárního vzdělávání, obsahy terciárního vzdělávání, transformace terciárního vzdělávání, model transformace terciárního vzdělávání

Abstract: The article discusses the transformation process of educational goals and contents at technical faculties at the universities in the Czech Republic, which is a result of tertiary education transformation caused by growth of the number of students. In the Introduction we describe the theoretical background which forms the base for the description of transformation. We provide practical examples from the Faculty of Information Technology ČVUT in Prague as well. In conclusion we emphasize the need to specify new educational goals and contents.

Key words: goals of tertiary education, contents of tertiary education, tertiary education transformation, model of tertiary education transformation

1 Úvod

Na úvod je třeba uvést, že v příspěvku jsou kladeny různé otázky týkající se terciárního vzdělávání v České republice, které ale často zůstávají bez odpovědi. Cílem tohoto příspěvku není odpovědět na tyto otázky, ale zasadit je do širšího rámce a podívat se na současnou situaci u nás trochu víc teoretickým pohledem.

2 Model transformace terciárního vzdělávání

V teoretickém popisu transformace terciárního vzdělávání, která v současné době v ČR probíhá, vycházíme z modelu amerického sociologa Martina Trowa.¹ Tento model pro určení fáze, ve které se terciární vzdělávání nachází používá pouze velikost podílu studujících z příslušné věkové skupiny. Rozlišuje tři fáze:

- Elitní – do 15% podílu vysokoškoláků v populaci
- Masovou – od 15% do 50% podílu vysokoškoláků v populaci
- Univerzální – nad 50% podílu vysokoškoláků v populaci

Trow ve svém modelu definoval deset klíčových oblastí, v nichž dochází v důsledku rostoucího počtu vysokoškoláků k výrazným změnám. Jsou to oblasti: přístup k terciárnímu

¹ TROW, Martin. Problémy přechodu z elitního na masové vysoké školství. In: HENDRICHOVÁ, J. a L. Čerych (eds.). *Terciární vzdělávání ve vyspělých zemích: vývoj a současnost*. Praha, Ústav pro informace ve vzdělávání, 1997

vzdělávání, funkce vysokého školství, kurikulum a formy výuky, studentská kariéra, institucionální diverzita a charakteristiky institucí, rozhodovací mechanismy, standardy kvality, kritéria pro vstup do terciárního vzdělávání, akademická správa a vládnutí v rámci institucí. Už z tohoto přehledu vidíme, že podle Trowova modelu počet studentů ovlivňuje všechny ostatní aspekty terciárního vzdělávání.

3 Výzkum situace v české republice

Z uvedeného modelu také vycházel teoretický základ, pro výzkum českého vysokého školství Centra pro studium vysokého školství autorů (CSVŠ) L. Prudkého, P. Pabiana a K. Šimy.² Ti ve svém výzkumu ukázali, že ač bylo české terciární vzdělávání v roce 1989 ještě v elitní fázi, v roce 2007 už vstoupilo do univerzální fáze. To znamená, že nárůst počtu studentů u nás proběhl velmi rychle a ne všechny oblasti vysokého školství dokázali na tento nárůst zareagovat. A to má pro terciární vzdělávání u nás závažné důsledky. Výše uvedený výzkum českého vysokého školství popisuje situaci ve zmíněných deseti klíčových oblastech vztahených k Trowovu modelu, proto na něj čtenáře dále odkazujeme a zde se soustředíme na praktické příklady problémových situací z Fakulty informačních technologií ČVUT v Praze (dále jen FIT, pro lepší čitelnost je zkratka i skloňována).

4 Příklady problémových situací

Na začátek této kapitoly uvádíme několik obecných informací. FIT je nejmladší fakulta ČVUT v Praze, která vznikla až v roce 2009. Proto její studijní programy a obory jsou už od začátku koncipované jako strukturované. Dalo by se tedy očekávat, že fakulta, která přichází už do nové situace masového nárůstu počtu vysokoškoláků, bude na tyto podmínky lépe připravena než fakulty starší. Proto si na jejím příkladu můžeme dobře ukázat na oblasti, kde zůstává hodně nezodpovězených otázek a problémů.

4.1 *Bakalářské práce*

Bakalářské studium na FITu je koncipováno pro velký počet studentů a výuka je výrazně zaměřena na praxi. S tímto zaměřením kontrastuje závěr studia, kdy studenti vypracovávají bakalářskou práci, na kterou jsou kladeny požadavky v podstatě jako na vědeckou práci – od přístupu k problému až po psaní odborného textu. Zaměření výuky by však lépe odpovídala práce, která by obsahovala například vývoj rozsáhlejšího softwaru, dokumentaci k němu a uživatelskou příručku. Tedy to, co bude absolvent vykonávat v praxi a na co je celou výukou připravován.

Když se vrátím k teoretickému Trowovu modelu, tak zde dochází ke konfliktu mezi výukou zaměřenou na praxi odpovídající univerzální fázi terciárního vzdělávání a standardy kvality, které jsou uplatňovány na bakalářskou práci a které odpovídají elitní fázi, pro kterou jsou charakteristické meritokratické akademické standardy. Problémem je to, že nastavení

² PRUDKÝ, Libor, Petr Pabian a Karel Šima. *České vysoké školství, Na cestě od elitního k univerzálnímu vzdělávání 1989 – 2009*. Praha: Grada, 2010. ISBN 978-80-247-3009-7

standardů tak, aby podle modelu odpovídaly univerzální fázi, je u nás vnímáno jako nepřijatelné snížení kvality.

4.2 Autorská práva

Studenti FITu se s problematikou autorských práv setkávají v oblasti počítačových programů a zdrojového kódu. Jsou seznámeni s různými typy licencí používaných v této oblasti. S touto optikou přistupují ke všem další oblastem, kde je třeba řešit autorská práva, jiný přístup nemají o co opřít. Sami si můžete udělat obrázek, jaké problémy třeba v oblasti bakalářské práce mohou způsobit přístupy k autorství u zdrojového kódu zcela běžné: „Licenci si autor může stanovit – vybrat. Může například prodat svůj kód jinému, aby to použil ve svém programu a nemusí toto užití nikde uvádět.“ A podobně.

4.3 Důsledky zaměření výuky na praxi

Jak ukazují různí autoři, například K.P. Liessman,³ výuka zaměřená na praxi se často soustředí především na předávání informací, které jako strukturovaná a formátovaná data nemají žádný vztah k pravdě. Na fakultě zaměřené na informační technologie je tento přístup k výuce běžný, dá se říct i základní, jeho oprávněnost se bere za samozřejmé. Setkáváme se zde i zcela běžně s důsledky, které teoretici tomuto přístupu přisuzují. „Pravda“ se stává jen abstraktním pojmem, důležité jsou odpovědi na otázky: „Funguje to?“ nebo „Vyplatí se to?“ a podobné. Etické rozměry poznávání se z výuky zcela vytrácí. Rozšířený problém plagiátorství tak může být důsledkem takto zaměřené výuky, a je otázka, jestli je možné ho řešit jen potlačováním projevů zákazy a tresty bez řešení příčin.

5 Skrytá transformace cílů vzdělávání

Tím se dostáváme od praktických problémů k obecnějším otázkám a k vlastnímu názvu tohoto příspěvku. Důležitou oblastí, kterou se Trowův model vůbec nezabývá, je oblast obsahů a cílů terciárního vzdělávání. Tato oblast, jak ukazují i autoři výše uvedeného výzkumu CSVŠ, zůstává teoreticky nezpracovaná. A tak otázky po smyslu přechodu od elitního k univerzálnímu terciárnímu vzdělávání nebo o cílech, jaké mají být tímto přechodem naplňovány, zůstávají otevřené. Bez odpovědi na tyto otázky těžko můžeme diskutovat možné cíle nebo obsahy univerzálního terciárního vzdělávání. Přesto ke změnám těchto cílů dochází, jsou to však změny vynucené nárůstem počtu studentů, neřízené a tak trochu skryté. Bez jasných požadavků na cíle vzdělávání, se zvláště na technických fakultách snadno vytratí etické rozměry poznávání a hledání „pravdy“. Následky, které to může mít pro různé oblasti společnosti, například vědecké výzkumy nebo způsoby vedení firem či státu, asi není třeba blíže popisovat.

³ LIESSMAN, Konrád Paul. *Teorie nevzdělanosti: omyly společnosti vědění*. Z německého originálu přeložila Jana Zoubková. Praha: Akademia, 2008, 127 s. ISBN 978-80-200-1677-5

6 Závěr

Jak ukázali ve své práci například sociologové Jan Keller a Lubor Tvrdý⁴, nárůst počtu vysokoškoláků je důsledkem hlubších změn ve společnosti, aplikováním rovnosti a práva na vzdělání pro všechny. Proto jednoduchá řešení, která by se mohla nabízet, jako omezení počtu vysokoškoláků a nebo rozdělení škol na elitní a ty druhé, budou společností těžko akceptována. Řešením by mohla být například stanovení cílů univerzálního terciárního vzdělávání tak, aby byla umožněna větší diferenciací obsahů terciárního vzdělávání. To však s sebou nese potřebu hlubší diskuse a analýzy možných cílů a obsahů terciárního vzdělávání. Aby tyto nebyly měněny jen skrytě jako reakce na rostoucí počet studentů, ale aby byly tím, co dá této masifikaci vysokého školství zaměření a smysl.

Literatura

- KELLER, Jan a Lubor Tvrdý. *Vzdělanostní společnost? Chrám, výtah a pojišťovna*. 1. vyd. Praha: SLON, 2008. ISBN 978-80-86429-78-6
- LISSMAN, Konrád Paul. *Teorie nevzdělanosti: omyly společnosti vědění*. Z německého originálu přeložila Jana Zoubková. Praha: Akademia, 2008, 127 s. ISBN 978-80-200-1677-5
- PRUDKÝ, Libor, Petr Pabian a Karel Šima. *České vysoké školství, Na cestě od elitního k univerzálnímu vzdělávání 1989 – 2009*. Praha: Grada, 2010. ISBN 978-80-247-3009-7
- TROW, Martin. *Problémy přechodu z elitního na masové vysoké školství*. In: HENDRICHOVÁ, J. a L. Čerych (eds.). *Terciární vzdělávání ve vyspělých zemích: vývoj a současnost*. Praha, Ústav pro informace ve vzdělávání, 1997

Monika Součková
Katedra softwarového inženýrství
Fakulta informačních technologií ČVUT v Praze
Tháškova 9
160 00 Praha 6
e-mail: monika.souckova@fit.cvut.cz

⁴ KELLER, Jan a Lubor Tvrdý. *Vzdělanostní společnost? Chrám, výtah a pojišťovna*. 1. vyd. Praha: SLON, 2008. ISBN 978-80-86429-78-6